

ТАҚРИЗИ РОҲБАРИ ИЛМӢ

ба кори диссертатсионии Абдуллозода Нарзулло Исҳоқ дар мавзуи «Пешгӯӣ намудани ҳодисаҳои экстремалии гидрологӣ ва интиҳоби усулҳои соҳилмустаҳкамкунӣ бо истифода аз моделҳои математикӣ» оид ба дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои техникӣ аз рӯи ихтисоси 1.2. Илмҳои компютерӣ ва информатика (1.2.8. Моделсозии математикӣ, методҳои ададӣ ва комплекси барномаҳо)

Кори диссертатсионии Абдуллозода Нарзулло Исҳоқ дар Институти илмӣ-таҳқиқотии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон дар доираи лоиҳаи фармоишӣ дар мавзуи «Моделсозии компютерии ҳодисаҳои бифуркатсионӣ ва сиклҳои ҳудудӣ дар системаҳои динамикии ғайри суфта», ки рақами бақайдгирии давлатӣ: №0117TJ00807 мебошад, иҷро шудааст ва айни ҳол номбурда дар доираи лоиҳаи фармоишӣ дар мавзуи «Таҳқиқи сифатӣ ва компютерии муодилаҳои дифференсиалии ғайрихаттии аз параметрҳо вобаста», ки рақами бақайдгирии давлатӣ: №0126TJ01727 мебошад фаъолияти илмӣ-таҳқиқотӣ дорад. Дар давоми кори диссертатсионӣ Абдуллозода Н.И. ҳамчун муҳаққиқи бодикқат, мақсаднок ва меҳнатдӯст, ки қодир аст масъалаҳои мураккаби илмӣ-амалиро дар доираи моделсозӣ, барномасозии корҳои соҳилмустаҳкамкунӣ ва пешгӯӣ намудани сатҳи экстремалии оби дарёҳо мустақилона гузорад, ҳал кунад, ҳудро нишон дод.

Мубрами мавзӯ ва мувофиқати он ба масъалаҳои муосир. Вобаста аз тағйирёбии иқлими сайёра, ҳодисаҳои гуногун мушоҳида карда мешаванд. Инсон на ҳама вақт ба дигаргуниҳои наздикомада омода мебошад. Масъалаҳои об ва идоракунии устувори он мубрам ба шумор меравад. Омадани сел, фаромадани тарма ва дигар садамаҳои аз об вобаста моро маҷбур менамояд, ки ба ин масъалаҳо диққати махсус диҳем.

Мавзуи «Пешгӯӣ намудани ҳодисаҳои экстремалии гидрологӣ ва интиҳоби усулҳои соҳилмустаҳкамкунӣ бо истифода аз моделҳои математикӣ» аз ҷиҳати илмӣ ва амалӣ аҳамияти бузург дорад, зеро дар шароити тағйирёбии иқлим ва афзоиши ҳодисаҳои шадиди табиӣ, аз қабili селҳо ва обхезиҳо, зарурати таҳияи усулҳои дақиқи пешгӯӣ ва идоракунии равандҳои гидрологӣ ба миён меояд. Истифодаи моделҳои математикӣ имкон медиҳад, ки равандҳои

мураккаби табиӣ бо дақиқии баланд таҳлил ва натиҷаҳои пешгӯишаванда ба даст оварда шаванд, ки ин барои интиҳоби усулҳои самараноки соҳилмустаҳкамкунӣ ва кам кардани хатарҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва экологӣ аҳамияти калон дорад.

Сохтор ва мундариҷаи кор. Рисолаи илмӣ аз мундариҷа, се боб, хулоса ва рӯйхати адабиёт, ки аз 145 номгӯй иборат аст, таркиб ёфтааст.

Дар муқаддима мубрамияти мавзӯ, асоснок гардида мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот муайян карда шудаанд. Объект ва предмети таҳқиқот мушаххас гардида, навгонии илмӣ, аҳамияти назариявӣ ва амалии кор баён ёфтааст. Ҳамчунин, маълумот оид ба тасвиб ва интишороти натиҷаҳои таҳқиқот пешниҳод шудааст.

Боби якуми диссертатсия ба таҳлили адабиёти мавҷуда оид ба мавзуи кори диссертатсионӣ бахшида шуда, таҳқиқоти назариявӣю методологӣ, таҳлили мушкilotи мавҷуда ва натиҷаҳои ба дастмада, инчунин масъалаҳои ҳанӯз ҳалнашудаи мавзуи диссертатсия оварда мешаванд. Дар он зарурати омӯхтани масъалаҳои соҳилмустаҳкамкунӣ ва пешгӯӣ намудани масрафи оби дарё ва сатҳи баландии он оварда шудаанд. Ба ғайр аз ин, масъалаҳои ҳалталаб низ пешкаш шудаанд. Усулҳои асосии соҳилмустаҳкамкунӣ, ки дар Тоҷикистон истифодашавандаанд таҳлили ҳудро ёфтаанд. Дарёҳо дар навбати худ се тарзи ҷойгиршавӣ доранд: дарёҳои дар дохиликӯҳбуда, дар доманакӯҳбуда ва дар водӣ ҷойгир буда. Вобаста аз тарзи ҷойгиршавии дарёҳо параметрҳои омӯзиши онҳо тағйир меёбад.

Дар боби дуюми диссертатсия натиҷаҳои асосӣ, ки дар асоси моделҳои математикии мисли Гумбел, регрессияи хаттӣ ва дигар усулҳо масрафи максималии об ва сатҳи баландтарини оби дарё, аз ҷумла дарёи Панҷ-и деҳаи Хирманҷо, Кофарниҳон ва Қизилсӯ пешгӯӣ шуда, корҳои соҳилмустаҳкамкунӣ анҷом дода шудааст оварда шудаанд. Имрӯз ҳисоби масрафи масолеҳ барои корҳои устуворкунонӣ(соҳилмустаҳкамкунӣ) муҳим мебошад. Сифати масолеҳи сарфшуда ба устуворияти садд (дамба) таъсир менамояд. Барои инсони лоиҳакаш ё муҳандис дониستاني сарфи масраф хеле муҳим ба шумор меравад. Зеро, ки Ҳукумати кишвар аз рӯи нақшаи пешниҳодшуда барои ин ё он иншоот маблағ ҷудо менамояд. Дар кори

диссертационӣ автоматикунонии корҳои соҳилмустаҳкамкунӣ дар асоси барномаи навсохта мавқеи марказиро ишғол менамояд.

Дар боби сеюми диссертатсия оиди масъалаҳои пешгӯӣ намудани сатҳи об, масрафи об ва ҳисоби масрафи масолеҳи соҳилмустаҳкамкунӣ дастаи нави барномаҳо сохта шудааст.

Бояд қайд кард, ки автоматикунонии корҳои соҳилмустаҳкамкунӣ барои ҳисоб кардан ва пешгӯии маводи сохтмони истифодашаванда муҳим мебошад. Барои пешгӯӣ аз маълумотҳои гидрологӣ ва геологӣ истифода карда шудааст. Дар ҳар як иншооти омӯхташаванда, вобаста аз маълумотҳои гидравликӣ, параметрҳои лоиҳавии садд кашида мешаванд. Ба параметрҳои лоиҳавӣ ҳисоби максималии об, болои садд, миёнаи тағи дарё, шустаҳои эҳтимолӣ ворид мешаванд. Роҳҳои устувор намудани садд нишон дода шудаанд. Зичкунии таҷрибавӣ дар минтақаҳои ҳафнок бо ғафсиҳои 30, 35 ва 40 см бо ҳок гузаронида мешавад.

Навгони илмӣ таҳқиқот. Дар рисолаи диссертационӣ натиҷаҳои асосии зерин ба даст оварда шудаанд:

- Истифодаи амсилаҳои математикӣ дар пешгӯӣ намудани сатҳи оби дарё;
- Ҳисоби гидравликии оби дарё пешниҳод (ҳисоб) карда шуда, бурриши кундалангии экосистема (минтақа) сохта шуд;
- Комплекси нави барномаҳо, ки барои пешгӯӣ намудани сатҳи баландтарини об, масрафи максималӣ ва ҳисоб кардани масрафи масолеҳи соҳилмустаҳкамкунӣ мусоидат менамояд, тартиб дода шудаанд.

Саҳми шахсии доктараб дар он зоҳир мегардад, ки ҳамаи баробаркунонии назариявӣ, таҳлилҳои илмӣ, ҳисобҳои ададӣ, татбиқи барномавӣ ва гузаронидани таҷрибаҳои ҳисоббарорӣ мустақилона аз ҷониби ӯ анҷом дода шудаанд. Доктараб масъалаҳои гузашташударо амиқ таҳлил намуда, усулҳои мувофиқи ҳалли онҳоро интихоб ва амалӣ кардааст, инчунин натиҷаҳои бадастомадаро қоркард ва ҷамъбаст намудааст. Роҳбари илмӣ дар гузориши масъалаҳо, муайян намудани самти умумии таҳқиқот, додани тавсияҳои методӣ ва муҳокимаи натиҷаҳои бадастомада иштирок намудааст.

Аҳамияти назариявӣ ва амалӣ. Натиҷаҳои рисолаи диссертационӣ ва усулҳои истифодашударо дар дигар иншоотҳои геоэкологии (гиротехникӣ)

Тоҷикистон вобаста аз маълумотҳои геосистемаҳо тадбиқ намудан имконпазир мебошад.

Тасвиб ва интишорот. Муқаррароти асосии назариявӣ, тавсияҳои амалӣ ва натиҷаҳои таҳқиқот дар конференсияҳои байналмилалӣ ва ҷумҳуриявӣ пешниҳод ва тасдиқ карда шудаанд: конференсияи байналмилалӣ илмӣ-амалии бахшида ба «Аз рӯзи таъсисёбии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон» (Душанбе, 2018); конференсияи байналмилалӣ илмӣ-техникӣ (Вологда, 2021); Конференсияи илмӣ-амалии байналмилалӣ дар мавзӯи «Комплексный анализ и его приложения» бахшида ба «Бистсолаи омӯзиш ва рушди фанҳои табиатшиносӣ, дақиқ ва риёзӣ дар соҳаи илму маориф», 75 – солагии Корманди шоистаи Тоҷикистон, узви вобастаи АМИТ, доктори илмҳои физикаю-математика, профессор И.Қ. Курбонов ва 70 солагии доктори илмҳои физикаю-математика, профессор Ҷ.С. Сафаров (ш.Бохтар, 2022); конференсияи ҷумҳуриявӣ илмӣ-амалӣ дар мавзӯи «Тадбиқи технологияҳои иттилоотӣ ва коммуникатсионӣ дар саноатикунории кишвар» (Душанбе, 2022); international conference “Scientific research of the SCO countries: synergy and integration” (China, 2025).

Натиҷаҳои асосии кори диссертатсионӣ дар 12 кори илмӣ, аз ҷумла 6 мақола дар нашрияҳои тақризшавандаи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва 6 мақола дар маводҳои конференсияи ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ нашр шудаанд. Илова бар ин, ду шаходатномаи ҳифзи ҳуқуқи муаллиф дар ин мавзӯ пешниҳод карда шудаанд.

Аз рӯи муобрамияти мавзӯи таҳқиқот, дараҷаи навгонии илмӣ, ҳаҷм ва мазмунӣ қор, инчунин сатҳи эътимодноқӣ ва асоснокии натиҷаҳои бадастомада диссертатсия ҷавобгӯӣ талаботи муосири илмӣ ба ҳисоб меравад. Натиҷаҳои илмӣ бо таҳлилҳои назариявӣ, ҳисобҳои ададӣ ва таҷрибаҳои ҳисоббарорӣ тасдиқ гардида, бо далелҳои мӯътамад асоснок шудаанд.

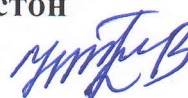
Дар охир онро қайд намуданиам, ки диссертатсияи Н.И. Абдуллозода дар сатҳи баланд навишта шуда, маълумотҳои навро оиди пешгӯӣ намудани ҳодисаҳои экстремалии гидрологӣ ва интиҳоби усулҳои сохилмустаҳкамкунӣ бо истифода аз моделҳои математикӣ дар бар гирифта, ба талаботҳои КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон оиди қорҳои диссертатсионӣ барои

дарёфти номзади илмҳои техники аз рӯи ихтисоси 1.2.8. Моделсозии математикӣ, методҳои ададӣ ва комплекси барномаҳо ҷавобгӯ мебошад ва муаллифи диссертатсия Абдуллозода Нарзулло Исҳоқ шоистаи ин унвони илмӣ мебошад.

Рохбари илмӣ:

**доктори илмҳои физикаю-математика бо
ихтисоси 01.01.02- Муодилаҳои дифференциалӣ,
системаҳои динамикӣ ва идоракунии оптималӣ,
профессори кафедраи технологияи иттилоотӣ
ва иртиботии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон**

« 18 » 06 соли 2026

Нуров И.Ч.

**Суроға: Индекс, 734025,
Ҷумҳурии Тоҷикистон,
ш.Душанбе, хиёбони Рудакӣ, 17.**

Телефон: (+992) 709-99-07-95

E-mail: nid1@mail.ru

Имзои И.Ч. Нуров ро тасдиқ мекунам:

Сардори раёсати кадрҳо

ва корҳои махсуси ДМТ

Шодихонзода Э.Ш.

**Суроға: Индекс, 734025,
Ҷумҳурии Тоҷикистон,
ш.Душанбе, хиёбони Рудакӣ, 17.**

Телефон: (+99237) 221-62-25; (+99237) 227-15-10;

Факс: (+992-37) 227-15-10

E-mail: info@tnu.tj